

Knižná kultúra - kľúč k národnej identite

V LÍNII SO VZDELANOSŤOU DOLNOZEMSKÍ SLOVÁCI K PLNOSTI ČITATELSKÉHO ZÁUJMU, AKO AJ POZORNOSTI VEDECKO-BÁDATELSKÉHO ZÁZEMIA – TAK Z PROSTREDIA SAMOTNÝCH VYDAVATELSKÝCH CENTIER A SLOVENSKÝCH VEDECKO-VÝSKUMNÝCH A KULTÚRNYCH ÚSTAVOV A INŠTITÚCIÍ V BÁČSKOM PETROVCI, NOVOM SADE, BÉKEŠKEJ ČABE A BUDAPEŠTI, AKO AJ V NADLAKU ČI NAŠICIACH, A ZAJEDNO AJ FUNGUJÚCEJ, SPOLUPRÁCI S RELEVANTNÝMI INŠTITÚTMI NA SLOVENSKU, REALIZUJÚ BOHATÚ EDIČNÚ ČINNOSŤ. ZÁSLUHU NA TOM MAJÚ VYDAVATELSKÉ CENTRÁ, VNÁŠAJÚCE VKLAD TAK DO ŠÍRENIA SÚČASNEJ TVORBY SPISOVATEĽOV A POETOV Z DOLNEJ ZEME, AKO AJ JEJ PREZENTÁCIE NA SLOVENSKU, KAŽDOROČNE NAPRIKLAD NA JESENNOM KNIŽNOM VELTRHU BIBLIOTÉKA V BRATISLAVE.

Meškárky z Aradáča sprijemili medzinárodný knižný veľtrh v Novom sade.

Rukou písaný časopis Mravec.

AJ KNIHA RADA NA ROVINE DLHÚ CESTU...

Začiatky vydavateľských aktivít slovenskej tlače v Srbsku nachádzame ešte v roku 1864, keď Jozef Podhradský v Novom Sade vydával časopisy Slávik a Zornička. Od roku 1902 tu Slováci vydávali noviny Dolnozemskej Slovák a od roku 1920 tlač vychádzala pod názvom Národné noviny. Ich redaktorom bol Ján Čajak ml.

V roku 1919 si Slováci založili tlačiareň Kultúra v Báčskom Petrovci, ktorá vydávala všetky slovenské knihy, časopisy a noviny. V roku 1944 vznikla novinovo-vydavateľská ustanovizňa Hlasu ľudu, ktorá sa v roku 1952 spojila s podnikom Kníhtlačiareň Kultúra. Tlačiareň Kultúra od roku 2014 patrí k novinovo-vydavateľskej ustanovizni Hlas ľudu, ktorá dnes, tak ako aj kedysi, vydáva týždenník Hlas ľudu a tlačí knihy vo vlastných edíciách. Pokračovateľom práce niekdajšej Tvorby (oddelenia, ktoré publikovalo kapitálne diela a časopisy) je od roku 2007 Slovenské vydavateľské centrum.

Hoci vydavateľské snahy Slovákov v Nadlaku siahajú do 19. storočia (Dejepis starého i nového Nadlaku vydali v roku 1853 ako vôbec prvé tunajšieho tvorivé dielo vtedy v Nadlaku pôsobiaci Ľudovít Haan a Daniel Zajac), životaschopná a plnohodnotná edičná činnosť vznikla v roku 1994 založením Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku v Nadlaku. Jej prvým predsedom sa stal Ondrej Štefanko, legenda dolnozemskej tvorivých literárnych a národných snáh Slovákov.

Až Čabianske Evanjelické cirkevné kníhkupectvo, vydávajúce prevažne náboženskú literatúru a následne od roku 1920 zrod Čabianskeho kalendára (od roku 1920 – 1941 vychádzal v B. Čabe) v redakcii Ľudovíta Žigmunda Seberíniho položil základy slovenskej vydavateľskej činnosti. O rozvoj knižnej kultúry a vydavateľské aktivity Slovákov v časti Dolnej zeme v Chorvátsku sa od roku 1992 stará Matica slovenská (založená v Našiciach) a od roku 1998 ústredná organizácia Zväz Slovákov v Chorvátsku.

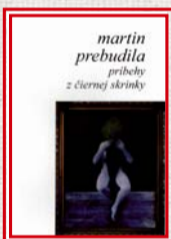
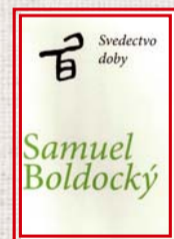
Citujúc za spisovateľsko-básnickú a vedeckú literárnu obec dolnozemskej autorov z minulosti i prítomnosti vojvodinského Slováka Michala Babiaka, pedagóga, literáta, publicistu a významného dejateľa a znalca dolnozemskej kultúrnych reálií pôsobiaco na Slovensku, nemožno nepripomenúť jeho esej s témou Byť dolnozemskej Slovák (Dolnozemskej Slováci – hranice určenia, Zborník prác z rovnomennej medzinárodnej konferencie, Nadlak, 2013, Vydavateľstvo Ivan Krasko). Okrem iného v nej M. Babiak píše: „Domnievam sa, že mýtus o sťahovaní je iba prvá časť slovenskej dolnozemskej mytológie – tým druhým je mýtus cestovanie, respektíve mýtus cesty. Kto si raz obuje túlavé topánky, ten nikde domov mať nebude – ako keby bolo kvintesenciou tej druhej časti slovenskej dolnozemskej mytológie. Skúsenosť neustáleho sťahovania, presídľovania, hľadania nového a nového domova, sekundárne kolónie, terciálne – od Pešti na Čabu, z Čaby na Nadlak, z Kulpína do Selenče, zo Selenče do Pazovy, z Pazovy do Brehov, z Padiny do Austrálie, z Banátu do Mitropolje, z Mitropolje do Argentíny atď. ... Mýtus o sťahovaní je tak podriadený mýtu o ceste, ceste večnej, neustálej, ceste – ako cesty

za hľadáním svätého grálu, kameňa mudrcov, cesty za poznaním seba a sveta, cesty ako mýtus o ceste kvôli ceste. Odhalil tento piaty element dolnozemskej Slovákov Juraj Mučaji, keď napísal:

„ V obzore túžby,
Obzor bez hraníc,
Ideme vlastné srdce zachrániť.
Ideme večne
Ideme večne
Cestami zeme
Na cesty mliečne. ”

Je v tomto večnom „ideme“ podstata ducha, duše i bytia dolnozemskej Slováka,“ kladie si v závere repliky odpoveď na otázku M. Babiak.

Aj kniha ako spoluúčastník na celej historickej púti dolnozemskej Slovákov si v oprávnení svojich nárokov na prežitie a ešte väčší rozmach v sebaucte slova a činov zvolila svoju vlastnú dlhú cestu v rovinatom nedohľadne...

KALENDÁRE – POSOLSTVÁ NA CELÝ ROK

Sú ozajstnou „domovou pokladnicou“, ľudovým zvestovateľom poznania, múdrosti, historicko-spoločenských súvislostí, nahliadnutí do slovenského priezoru bytia a žitia v dennodennom temporytme rokov, dolnozemskej udalostí, sviatkov v duchu kalendárneho evanjelia, prežívania v dobrom i tom trúchlivom. Dolnozemskej kalendáre v pestrosti ich vydaní sú najrýdzejším zrkadlením slovenskej duše v tomto sociologicko-kultúrnom a duchovnom priestore.

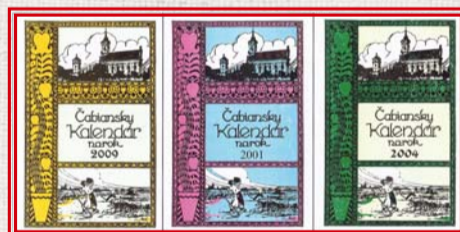

Kalendárová tvorba významne zasiahla nielen do kultúry slova, ale aj spôsobu života. Letopisec dolnozemskej Slovákov a petrovský rodák Ján Sirácky vo svojom článku „Čabiansky kalendár a Národný kalendár – ľudové kalendáre dolnozemskej Slovákov“ napríklad poslanie Čabianskeho kalendára prirovnáva k pôsobeniu slovenského choťníckeho divadla: „...ak ochotnícke divadlo plnilo v slovenskom národnom živote dôležitú kultúrnu i spoločenskú misiu, táto sa v podmienkach odtrhnutosti a vzdialenosti od materského etnika znásobovala a nadobudla osobitný význam pri vzdelávaní slovenského dolnozemskej ľudu v jeho materinskom jazyku, čo bolo mimoriadne dôležité v podmienkach jeho života v inonárodnom obkľúčení.“

ČABIANSKY KALENDÁR – Už od roku 1920 patril k výbave usporiadanej dolnozemskej rodiny „na Čabe“ i v širšom okolí, pričom v Békešskej Čabe (1920 – 1941) začal vychádzať pod redakčným dohľadom Ľudovíta Žigmunda Seberíniho, aby od roku 1942 až do svojho „umŕtvenia“ v roku 1948 vychádzal v Pitvaroši. Oblúbeného kalendára a jeho oživotvorenia sa dočkali až ďalšie generácie Slovákov v Maďarsku, keď najmä zásluhou emblematickej osobnosti dolnozemskej Slovákov Anny Ištvánovej sa v roku 1991 dočkal obnovenia.

NÁRODNÝ KALENDÁR – Jeho jedinečný príbeh sa pomaly, ale pevným krokom rok za rokom približuje k stovke (prvý ročník Národného kalendára vydali v roku 1920, s výnimkou rokov 1951 – 52 vychádza nepretržite, iba v rokoch 1945 – 48 pod názvom Ľudový kalendár, pričom jeho vychádzanie v Báčskom Petrovci neznemožnila ani II. svetová vojna). Nie div, že slovami jeho zostavovateľa Vladimíra Valentika „Národný kalendár sa teší veľkej obľube medzi vojvodinskými Slovákami a v súčasnosti nadobudol až kultový význam. Veľký záujem oň je aj medzi sekundárnym vysťahovalectvom vojvodinských Slovákov, najmä v Nemecku, Francúzsku, ale aj v Kanade a Austrálii. Príbuzní a priatelia ho zasielajú poštou svojim blízkym ako svojrázne blahoprianie k Vianociam a Novému roku.“

NÁŠ KALENDÁR – Je najstarším nepretržite vychádzajúcim slovenským periodikom v Maďarsku, keďže kalendárna ročenka sa do domácností dostáva už od roku 1950. Prešiel svojim vývojom – tak vizuálno-grafickým a polygrafickým, ako aj obsahovým. Dominantnou v dramaturgii kalendára zostáva retrospektívna hodnotiacia časť zo všetkých Slovámi obývaných regiónov Maďarska, vyvažujú ju užitočné texty na kratochvíľu – portréty, rozhovory, reportáže, národopisné príspevky, ale aj krátka próza či básne.

PAZOVSKÝ KALENDÁR – Pazovskí Slováci, ktorých po celé roky vedie duch hurbanovský, od roku 2002 dávajú o sebe vedieť aj v ročenke, ktorej zakladatelia dali meno úzko späté so svojím mestom. Týmto akoby nenechali upadnúť do zabudnutia svoju ochotnícku činnosť a zároveň oživujú spomienky na významných národovcov, ktorí pôsobili práve v Starej Pazove. Výnimočným prispievateľom kalendára bol rodák zo Starej Pazovy Ján Materák (v Bratislave zomrel v novembri 2014 vo 102 rokov), ktorý ešte ako 101-ročný „oprašoval“ svoje autorské spomienky na mladosť prežívajú na Dolnej zemi.

